

יזל כטל

פורים תשפ"ה שנה ג

זו אוכלים במוצאי שבת, [ע"י בדבריו במשך חכמה (אסתר ט, לא) ע"פ הירו' מגילה (פ"א ה"ד)].

דהנה הרי סעודת פורים דמוצ"ש הוא נמי סעודת מלוה מלכה, והרי בכל מלוה מלכה לא התירו את הביצה אף שהוא סעודה של חובה. א"כ השתא לא עדיפא סעודה זו של פורים במוצ"ש מסעודת מלוה מלכה במוצ"ש, וכמו שבמלוה מלכה לא הותרה הביצה כמו"כ בסעודת פורים [עכ"פ במוצ"ש] לא תותר.

אלא שיש לחלק טובא, דבכל מוצ"ש אין הכנה לסעודה זו, ולשון **השו"ע** (ש"ס"א) גבי סעודת מלוה מלכה רק 'שיסדר שולחנו', ולכן אין זה בגדר 'הכנה לסעודה', ולכן מותר דהוי כסעודת חול. משא"כ סעודת פורים שהיא סעודה גדולה וחשובה וקרא אומר "ימי משתה ושמחה" בזה הוי שפיר הכנת סעודה טפי, ויש לדון לגזור בה שלא לאכול הביצה [כבר במוצ"ש].

תקנת קריאת המגילה לחוק דין דאורייתא

כ' הרמב"ם (ברייתא ספר המדע בהקדמה למנין המצוות הקצרה) בבאורו את מצות קריאת המגילה, וז"ל 'שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה כו', וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו. **כלומר**, שיסוד קריאתה"מ בא כדי להודיע ולחזק מה שנאמר בתורה כי מי וגו', כלומר שהקב"ה עוזר לישראל בתפילתם.

גאולה ע"י תפילה

והנה כ' המהר"ל (הקדמה לאור חדש) שגאולה זו באה מחמת התפילה, וז"ל 'וכמו זה היתה גאולת אסתר שהיתה ע"י תפילה כו'. ומפני כי אין גאולה שנעשית ע"י תפילה כמו זאת כמו שאמר דברי הצומות וזעקתם לכך נקראת הגאולה הזאת על שם התפילה, ונקראת אילת השחר כי היא מתחזקת בתפילה והיא תפילתן יוצאת לפעל ולא היה להם כיוסו וסתמימה רק התפילה היתה לפני הש"י. **ונראה** שבכך יש לברר ד' הרמב"ם הנ"ל, והיינו שיסוד הגאולה מהמן לא היתה רק לשם הגאולה, אלא לשם זה שיראו ישראל מהו תפילה, מה מהני התפילה, ולמה אנו מסוגלים להגיע ולקבל מכת התפילה. והיינו שהגאולה הזו באה לתת מושג מהו תפילה, ואמת הוא מה שאמרה תורה כי מי גוי גדול כו' בכל קראנו אליו, שהקב"ה קרוב אלינו בתפילתנו.

ודבר זה כתב בתורה, והיינו שחלק ממה שמבואר בתורה הוא דבר זה: שיש גאולה שבאה מכת תפילה. ומאחר שזוהו חלק מהתורה הרי יש לקיים לימוד זה, והאיך מקיימים זאת, ע"י קריאת המגילה וכמו שכתב הרמב"ם שם.

והנה לכא"ו ק' על המהר"ל, שהרי גם על יצי"מ נא' (שמות ב, כג) "ויזעקו ותעל שוֹעֲתָם אֶל הַאֱלֹהִים מִן הָעֶבְרָה", ומדוע זה כ' המהר"ל שרק בגאולה זו של מרדכי ואסתר יצאו לאורה ע"י תפילה.

גלות המן רק אחר קבלת התורה

אמנם לאור הנ"ל יש לברר כך, שהמהר"ל איירי רק במקום של תפילה אחר קבלת התורה, ולא קודם. משום שכל גלות המן וגאולת מרדכי היתה כדי לחדד מה שנאמר בתורה "כי מי גוי גדול כו' בכל קראנו אליו", ומגדרי **הקיום** לתורה שאמרה "כי מי גוי גדול כו' בכל קראנו אליו" הוא קריאת המגילה, שע"י הקריאה אנו מחדירים בעצמנו את הנאמר "בכל קראנו אליו". והנה כל זה יכול להיות רק אחר קבלת התורה, ואכן נתחדש בגאולת ישראל ע"י מרדכי.

ואילו גלות מצרים היתה קודם קבלת התורה, ואף שאכן נושעו ממצרים מכת התפילה, מ"מ אין בזה את הלימוד של מה שנאמר בתורה "כי מי גוי גדול כו' בכל קראנו אליו".

עקימת פיו הוי מעשה או לא - בראי המגילה

עקימת פיו - ושתי

כְּשֶׁר זָמַת הַמֶּלֶךְ כּו' זָכַר אֶת וְשִׁיתִי וְאֶת אֲשֶׁר עָשִׂתָה (ב, א)
צ"ב הלשון "אשר עשתה" מה עשתה, הרי להיפך לא עשתה כי לא באה לפני המלך, ומדוע נקט לשון חיובי של עשיה ולא לשון שלילי של אי עשיה.

ובאמת שבגמ' **מגילה** (יב, ב) משמע דדריש מ"אשר עשתה" שהיא

מדברי מרן הגר"ד לנדו שליט"א

[להלן עיקרי הדברים שנו"נ לפניו והביא צדדים לכאן ולכאן]

ביצה שנולדה בשבת פר' כי תשא שנת תשפ"ה

הנה ביצה שנולדה בשבת פורים דמוקפין שנה זו, לכא"ו דין מיוחד לה.

דהנה אי' בריש **ביצה** (ב, ב) 'דאמר רבה, מאי דכתיב (שמות טו, ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב'. כלומר, שיש דין שכל האוכל של שבת יהיה מוכן לפני שבת, וכן ביו"ט. ולכן ביצה שנולדה בשבת אסורה בשבת, כי היא הוכנה במעי התרנגולת בשבת, ולא קודם השבת.

וכן יו"ט אינו מכין לשבת, ופי' **רש"י** 'ואין יום טוב מכין לשבת - ויום טוב נמי קרוי שבת, ובעיא סעודתו הזמנה והזמנתה בחול. אבל **סעודת חול לא חשיבא** ולא שייכא בה הזמנה, הלכך באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאתכן בידי שמים, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום, דלא שייך בה מוקצה'. **מב"ר ברש"י** דכל יום ראשון אין לנו לאסור את הביצים שנולדו בשבת, דמכיון שאין דין 'סעודה' בשבת ממילא לא צריך להכין ליום א', ולכן גם אם הוכנה הביצה יום קודם לכן (בשבת) אינה נאסרת, דאין זה נחשב שהשבת הכינה ליום חול, כי סעודת יום חול אינה בגדר סעודה ולא מכינים לה קודם.

ויש לדון לפי"ז בהאי שתא שחל ט"ו אדר בשבת, והוא פורים המשולש, והסעודת פורים למוקפין ביום א' כמב' **בשו"ע** (תרפח ס"ד). א"כ נמצא שפיר דאיכא סעודת חובה ביום א' - שהיא סעודת פורים, וסעודת פורים זו מכיון שהיא חובה יש בה הזמנה [אף שהוא יום חול ולא הוי 'סעודת יו"ט'].

ולכא"ו לפי"ז **יצא דין חדש**: ביצה שתיוולד בשבת פר' כי תשא תשפ"ה, תיאסר בראשון שלאחריו.

"והכינו" לא קאי על סעודת פורים

אמנם יש לדחות בכמה אנפי: **א.** שמא התורה אסרה רק מה שהיה בזמנה "והכינו", התורה אמרה והכינו רק לסעודות חובה שהיה בזמן המדבר, כגון סעודת שבת ויו"ט, אך דין סעודת פורים שלא נצטוו שם אפשר שבוזה לא נאמר הדין "והכינו", וממילא אף שהוכנה הסעודה בשבת [היינו הביצה] לא נאסרה.

ב. עוד יש לדחות, שהתורה דיברה רק כשחל יו"ט מייד אחר השבת, שאז מוגדרת ההכנה ליו"ט שאחריו, אך פורים שדין הסעודה אינו מייד במוצ"ש אל ארק ביום ראשון, בזה לא נאמר איסור זה.

ויצא לפי"ז שאם יחול ערב יו"כ ביום ראשון, ומצות אכילה דערב יו"כ חל מייד במוצ"ש, באופן זה אכן הביצה תהיה אסורה, כמו כל יו"ט שחל אחר השבת.

ג. עוד יש לדחות, דאולי דווקא במקום שיש חיוב של אכילת פת כמו ביו"ט, בזה נאמר איסור הכנה, דפת מיקרי 'סעודה' ועל זה נאות יותר לומר "והכינו". משא"כ סעודת פורים שאין בה חיוב פת, וכמו שכתב **המג"א** (תרצה סק"ט), בזה לא נאמר איסור הכנה והוי כסעודת יום חול שכתב על זה רש"י שאין בזה דין הכנה.

אמנם עיקר סברא זו לא מוכרחת, שהרי יש ש' שיש חיוב סעודת פת בפורים, ע"י **במור וקציעה** (ס"י תרצה) **ושו"ת מהר"ם שיק** (ה"ב ס"י שמ).

והנה בעיקר הדבר יש לציין בזה, דהמוק"צ הביא מרש"י שסעודה נקראת ע"ש הלחם, וא"כ מכיון שנאמר (אסתר ט, כב) "ימי משתה ושמחה" בוודאי בעי" פת. ע"ש.

והנה לכא"ו נראה רא"י מוכחת ש"משתה" הנאמר בפורים הינו פת, דכ' **רבינו בחיי** (שמות לח, כה) 'וישבו לאכל לחם, אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם מכרתם את אחיכם מתוך משתה, חייכם שבניכם נמכרים בשושן מתוך משתה'. הרי להדיא שהמשתה בשושן היה ע"י לחם, שהרי קאי על הפס' 'וישבו לאכל לחם'. והנה מסתבר שהתקנה של אכילת סעודת פורים שבא לתיקון המשתה דאחשוורוש, יהיה כמו הסעודה הנ"ל בפת.

סעודת פורים במוצ"ש

אמנם יש לדון לפי **חידוש רבינו מאיר שמחה** שסעודת פורים בשנה

¹ וכמו שכתב האלשיך (אסתר ב, ה) 'ועל תקון הסעודה, לעולם לא יכרת אלו ימי פורים, ימי הסעודה משתה ושמחה תמורת הסעודה ההיא'. וראה עוד בשם משמואל (פורים שנת תרע"ה).

² וזה היה בשנה מחנוכה, כי בחנוכה הגאולה הגיעה שלא בתפילה, וכמו שכתב רש"י בתהלים (פ, ה) שבימי יון הקב"ה לא קיבל את תפילתם, ולפי"ז מה שנגאלו בחנוכה לא היה מכת התפילה אלא מחמת אהבת הקב"ה לישראל, ואכמ"ל.

³ וכמו שמוכח מד' רש"י בכתובות (ה, א ד"ה אית ליה) שמצות אכילת ערב יו"כ אינה לא ביום ט' ולא בלילה שלפניו. אולם השד"ח (מער' יו"ה"כ ס"י א או יב) ס"ל דיש מצוה כבר בלילה שלפניו באכילת ערב יו"כ.

עשתה כן לבנות ישראל שהיתה מפשיטה אותן, ולכן הגיעה לה כן שתתבקש לבוא כך בפני המלך.

אך לכאורה ע"פ פשטות הכתוב [ולא דרש] יל"פ, שאחשורוש זכר שאמרה שאינה רוצה לבוא אליו. וכדאי בגמ' שם מה ששלחה לומר לו שהוא משתטה ביינו וכו'. והנה אם כן הוא - שאמרה לו שאינה רוצה לבוא, הרי הפס' קורא לזה "עשתה", וא"כ ראייה מהכא שעקימת פיו הוי מעשה, שהרי כאן לא עשתה כלום רק אמרה וקרי ליה קרא "אשר עשתה" - עשייה.

עקימת פיו - אסתר

אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה (ב, כ)

ויש להבין מה היתה עושה¹. ובפשטות הוא המשך לנאמר קודם "אין אסתר מגדת וגו', שהיתה שותקת. אך אם אכן הכוונה שהיתה שותקת, לא מובן הלשון 'עושה', להיפך הרי היא לא עושה. ולא מיבעיא אם היה זה אמירה בפועל היינו צריכים לדחוק דהוי עשייה מצד דעקימת פיו הוי מעשה, כ"ש השתא דלא הוי אמירה אלא שתיקה, א"כ אמאי קרי ליה 'עושה'.

ונראה, דאף דשתקה ולא עשתה כלום אין לך מעשה גדול מזה, שהרי בכל רגע התגברה על עצמה לא לגלות, ודבר זה של התגברות ועצירה פנימית נחשב למעשה גדול.

ובזה מבואר מה שזכתה אסתר בזכות שתיקתה, דאי **במגילה** (ג, ב) שמשאול שהיה צנוע ולא הגיד דבר המלוכה יצאה אסתר שהית צנועה, ופ"י המהרש"א היינו הצניעות שלא אמרה עמה ומולדתה. הרי חזינן שבהימנעות אפשר להגיע לידי הצלת ישראל, ואי ההימנעות שווה יותר מכל פעולה גדולה וחשובה שתהיה.

ויש להוסיף, דהנה כתבו **הסמ"ע** (ח"מ רלה מז) **והנתיבות** (שם סקל"ב) דאף שחרש מוכר במטלטלין ע"י רמיזה, היינו דווקא ברמזים שבידיו ולא בקמיצת פיו. נמצא שבידיו הוי מעשה, ואילו בקמיצת פיו לא הוי מעשה. והנה נראה דכל זה היינו דווקא בדברים שצריך מעשה, שבזה קמיצת הפה לא הוי סימן ניכר כ"כ. אך בדבר שלא צריך מעשה, וכגון כאן שאדרבא צריך **שלא** תדבר שפיר שייך לקרוא לזה עשייה, דהכא בעינן שהשתיקה לא תהוה רמיזה וע"כ לכו"ע כה"ג בוודאי הוי דבר חשוב ליקראות 'מעשה'. וזהו "מאמר מרדכי אסתר עושה" - במה ששתקה ולא דיברה.

'שהשמחה במעונו' בפורים

אי בכתובות (ח, א) ר"ב חביבא איקלע לבי מהולא בריך שהשמחה במעונו, ולית הלכתא כוותיה משום דטרידי דאית ליה צערא לינוקא. וכ' **הריטב"א** ויש שלמדין מכאן דבסעודת פדיון הבן אומרים שהשמחה במעונו, דהא ליכא צערא לינוקא ואיכא שמחה שיצא מכלל נפלי, ובסו"ד וז"ל ויש שנתנו טעם לדבר שלא אמרו שהשמחה במעונו אלא בסעודה שנאמר בה שמחה, כגון ברית מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כדאיתא בפרק התכלת (שבת ק"א א) מה שאין כן בפדיון הבן, ואין להוסיף על מה שאמרו חז"ל. **ולכאור** יש להקשות אמאי אין מברכין שהשמחה במעונו בסעודת פורים, דיש חובת שמחה. וביותר, דבקרא נאמר "ליהודים היתה אורה ושמחה" וא"כ מדוע לא יברכו שהשמחה במעונו.

ואפ"ל דאדרבא מכיון שהוסיף הכתוב "וששון" ודרשי' זו המילה, א"כ בא הכתוב לגרע את שמחת הפורים מחמת דהוי כמילה. אך זה דוחק לבוא ולדרוש את המילה אף לענין שמחת הפורים. **וכ"כ** יש להק' לגבי יו"ט דאמר' חגים זמנים לששון, ויש חובת סעודה מחמת שמחה של יו"ט, מדוע לא מברכים שהשמחה במעונו ביו"ט. ואולי כ"ז כלול בדברי הריטב"א דאין להוסיף על מה שאמרו חז"ל. וצ"ע.

זכר לחורבן בפורים

והנה יש דין שבכל סעודה צריך לעשות זכר לחורבן, וכדאי בשו"ע (או"ח תקס"ב) שמחסר מעט בעריכת השולחן ועושה מקום פנוי מקערות, זכר לחורבן. **ויש לחקור** אם גם בסעודת פורים צריך לעשות כן, האם הוי כסעודת נישואין, שבזה עושים זכר לחורבן בסעודה, כמב' **במשנ"ב** (שם סק"ה). או דהוי כסעודת שבת ויו"ט, דגבי שבת כ' המשנ"ב (שם) שלא לעשות שינוי בסעודה.

והנה אם נימא שבסעודת פורים עושים זכר לחורבן, והיינו שדינו כמו סעודת נישואין שעושים בה זכר לחורבן, א"כ יברכו בו נמי שהשמכ"מ כמו שמברכים בסעודת נישואין, דמאי גרעא פורים מסעודת נישואין שיש בה זכר לחורבן ומברכים בה שהשמכ"מ.

בפורים הסעודה על החפצא של היום

ובאמת שיש לחלק טובא בין סעודת נישואין לסעודת פורים,

דבסעודת נישואין הסעודה באה על מה שעוסק **במצות** הנישואין, שהיא מצוה שיש בה שמחה.

ובגמ' מוכח דהברכה אפי" לא על המצוה אלא על **המאורע** של השמחה. והרא"י שהרי שי" ר"פ **בכתובות** (ח, א) שמברכים שהשמחה במעונו מכי רמו שערי באסנתא [-מעט ששורים את השעורים במים לצורך שחר], ומוכרח שהברכה על השמחה שבעסק המצוה, אף שאינו יום הנישואין ממש ולא יום האירוסין. וזאת, משום שהברכה על מאורע זה שיש בו שמחה, ולכן אף ביום אחר של מעשה המצוה שייך כן.

משא"כ בפורים הרי נאמר "ימי משתה ושמחה", וכבר ביאר בעמק ברכה שכל היום כולו הוא חפצא של ימי משתה, ולכן הסעודה לא באה על דבר מסוים אלא היא היא מהות היום. ולכן מה שנוהגים בסעודת נישואין אינו יכול להוות רא"י לענין סעודת פורים. וייתכן שבנישואין ינהגו זכר לחורבן, ובפורים לא.

והנה הלום נמצאה **פנינה יקרה**, **דבמור וקציעה** (סו"ס תרצה) כ' וז"ל 'נ"ל שאין צריך להזהר בסעודת פורים לעשות זכר לאבלות ירושלים, כיון דחייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו'.

הרי מב' בדבריו שאין עושין זכר לחורבן בסעו"פ. וא"כ ק' טובא אמאי לא נברך שהשמחה במעונו.

ונראה שמה שלא מברכים הוא מטעם אחר, דסעודת פורים הוי סעודה שונה מכל הסעודות כולם, דבסעודת נישואין הוי סעודה על מצוה או על שמחה, וסעודת שבת ויו"ט נמי ושם יש נמי תוספת שהסעודה משום כבוד ועונג המיוחד ליום זה. משא"כ סעודת פורים אינה כן.

דמכיון שנאמר "ימי משתה ושמחה", באה הסעודה **ומייצרת** את ימי משתה ושמחה, ושונה משבת ויו"ט שבהם הסעודה באה **אחר** שיש שבת ויו"ט, אולם כאן בפורים הסעודה לא באה אחרי שיש פורים אלא הסעודה גופא **יוצרת** את ה"ימי משתה ושמחה" דפורים, דככל שמרבה בסעודה הוא יוצר את ה"יום", כי מהות היום הוא בעסק המשתה ושמחה וככל שעוסק במהות זו בכך יצר את ה"יום".

מעשה י"ל שלכן לא מברכים שהשמחה במעונו בפורים, דתוכן ברכה זו שייך לברך על שמחה שקיימת כבר והאדם בא ומשתתף בה, אך בפורים שאת כל השמחה יוצר האדם וכמשנ"ת, בזה אינו יוכל לומר שהשמחה במעונו, דאינו מברך על דבר אחר ממנו.

ומעשה מובן שלכן לא מקיימים נמי זכר לחורבן בסעודה זו, משום שכל מהות הסעודה הוא ליצור חפצא של שמחה, שהסעודה גופא היא השמחה [ולא רק ציון וסמל לשמחה שנמצא כאן], והא"כ יכניס דבר של חורבן וצער כשהוא באמצע ליצור מהות של "ימי שמחה".

ומה שכתב במוק"צ שם הטעם משום דחייב לבסומי עד דלא ידע, בפשטות כוונתו שמכיון שעל ענין עשיית זכר לחורבן בסעודה הוא כדי שיזכור את ירושלים, כ"ז אינו שייך בסעודת פורים כי לא ייזכר בחורבן מאחר שהוא מבוסס ואין ראשו פנוי עליו להצטער.

יצירת הימי שמחה ע"י הסעודה

ועוד י"ל (במש"כ המוק"צ שהטעם שאין עושים זכר לחורבן משום דחייב לבסומי עד דלא ידע), שכוונתו בזה שכל הסעודה דפורים אינה **סעודה**, אלא היכי תימצא לשכרות של יום, והיינו שמכיון שיש דין "ימי משתה ושמחה" אזי כדי ליצור זאת צריך להיות בסעודה ושכרות כל יום זה, וכהנ"ל.

וזהו מש"כ **הרמב"ם** (פ"ב ממגילה ה"טו) 'כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות'. והיינו שדין השכרות הוא לבוא מתוך הסעודה לכך. והיינו משום שהסעודה היא היכי תימצא ליצירת 'יום משתה ושמחה'. ומכיון שכל המטרה היא שמחה ושכרות ואין מטרה בעצם הסעודה עצמה אין דין זכר לחורבן, כי דין הזכר נאמר כשיש צורה בדין **סעודה** אך כאן אינו דין סעודה אלא דין יצירת יום של משתה ושמחה, והסעודה אינה אלא היכי תימצא, ובכה"ג שהסעודה רק היכי תימצא לא אמרו לעשות זכר.

וזהו מש"כ המוק"צ שהוא חייב בעד דלא ידע וכו', כלומר שהסעודה היא היכי תימצא של יצירת עד דלא ידע וכו', ועל זה לא תיקנו זכר לחורבן רק על 'סעודה', וכנ"ל.

[ועי"ל שלא תיקנו לברך כן בסעודת פורים, משום שכ' הב"ח (אה"ע סב ס"ב) שלא מברכים כן במקום של תערוכת גברים ונשים וכגון שאין מחיצה. והרי בסעודת פורים כתיב (אסתר ט, כח) 'משפחה ומשפחה', ממילא לא יוכלו לברך כסעודת עם משפחתו ואין שם מחיצה, ולכן תיקנו שלא לברך].

לע"נ הגאון רבי מרדכי ב"ר חיים זצ"ל ומרת פריידא גיטל ב"ר חיים עזרא ע"ה רינהולד לע"נ מרת גילה זהבה וינגרטן ע"ה בת הג"ר מרדכי רינהולד זצ"ל

C8460331@gmail.com

¹ [ע"י גם בשו"ת מהר"י מברונא ס"י קכא משי"כ גבי פדיוה"ב בפורים, ומב' שרק בפדיוה"ב בפורים מברכים שהשמחה במעונו].

² בתוס' הרא"ש כ' דהיינו מפשיטתן מבגדי שבת לבגדים אחרים.

³ ובמגילה (ג, ב) דריש בזה על מעשה ממש, שהיתה מראה דם נדה לחכמים.